

Ζαν-Λυκ Γκοντάρ: ένας διάβιου επαναστάτης στον κινηματογράφο – και όχι μόνο

«Μιλάμε για αλληλεγγύη με τους φοιτητές και τους εργαζόμενους, κι εσείς μιλάτε για κουκλίστικα και κοντινά πλάνα. Είστε μαλάκες»...

του Μάριου Αυγουστάτου

Ο Jean-Luc Godard, ο Γαλλοελβετός ριζοσπαστικός σκηνοθέτης που απέφυγε το δογματισμό, που προτιμούσε να κάνει ερωτήσεις παρά να τις απαντάει ο ίδιος και βασικό πρόσωπο της Nouvelle Vague, πέθανε σε ηλικία 91 ετών στις 13 Σεπτέμβρη. Πέθανε «ήρεμα στο σπίτι του» στην Ελβετία. Ο θάνατος του υποβοηθήθηκε, κάτι που είναι νόμιμο στην Ελβετία. Σχεδίασε λοιπόν τον θάνατό του με ευθανασία – η τελευταία του σκηνοθετική αλλά και πολιτική πράξη...

Στα φοιτητικά μας χρόνια, κάπου ανάμεσα στις συνελεύσεις, τις διαδηλώσεις και... άλλα, σε σινεφίλ αίθουσες της Αθήνας γίνονταν μαραθώνια αφιερώματα σε σκηνοθέτες. Σε κάποιο από αυτά ήρθα για πρώτη φορά σε επαφή με τον Godard, παρακολουθώντας 5-6 ταινίες του μέσα σε ένα διήμερο. Μετά την πρώτη ταινία, απλά δεν μπορούσα και δεν ήθελα να «ξεκολλήσω», σαγηνευμένος από την αντισυμβατική και «προβοκατόρικη» φύση της τέχνης του.

Τα πρώτα βήματα και η Nouvelle Vague

Ο Γκοντάρ έκανε εξ αρχής παθιασμένο σινεμά. Ανήκε στη **Nouvelle Vague**, μια ομάδα νέων διανοουμένων οι οποίοι έβαλαν φωτιά στα θεμέλια του συμβιβασμένου μέχρι υπνηλίας γαλλικού κινηματογραφικού κατεστημένου, από τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Επηρεάστηκαν από τον «κλασικό» κινηματογράφο του Χόλιγουντ, σε μια εποχή που ήταν ενεργοί σπουδαίοι δημιουργοί όπως ο *Όρσον Ουέλς*, ο *Χάουαρντ Χοκς*, ο *Τζον Φορντ*. Ο ίδιος δεν έκρυψε ποτέ τον θαυμασμό του για τον Χάμφρεϊ Μπόγκαρτ, κάτι που φάνηκε στην πρώτη μεγάλου μήκους ταινία του, το τεράστιο από κάθε άποψη «**Breathless**» (1960), ταινία που άλλαξε για πάντα το σινεμά. Στην πορεία, ο Γκοντάρ ανέπτυξε ένα ανήσυχο και πειραματικό στυλ που είχε και θα έχει τεράστια επιρροή.

Γνώριζε πώς οι βιομηχανίες του κινηματογράφου και της τηλεόρασης διέδιδαν την αστική ιδεολογία, δεν είχε αυταπάτες ότι ο εμπορικός κινηματογράφος επηρεαζόταν από οποιοδήποτε είδος εργατικού κινήματος. Όμως, στη δεκαετία του '60 κατέγραψε ένα απaráμιλλο «σερί», όταν έκανε στη σειρά 15 αριστουργήματα, από το «**Breathless**» (1960) μέχρι το «**Le Gai Savoir**» (1968, «Χαρούμενη γνώση», μια ελεγεία επαναστατικού μινιμαλισμού).

Τα παιδιά του Μαρξ και της Coca Cola

Ο Γκοντάρ υπήρξε πάντοτε ωμά αντισυμβατικός. Αν και στις ταινίες του ενσωμάτωνε αναφορές στους αγαπημένους του συγγραφείς, δεν ήταν ποτέ διανοουμενίστικη επίδειξη. Στο **Pierrot le Fou** (1965, «Ο τρελός Πιερρό» – από τα αγαπημένα μου), ο Φέρντιναντ Γκρίφον (Ζαν-Πολ Μπελμοντό) συναντά σε ένα πάρτι στο Παρίσι τον **Σάμιουελ Φούλερ** (σε μια cameo εμφάνιση ως ο εαυτός του) και τον ρωτάει: «*Πάντα ήθελα να μάθω τι είναι ακριβώς ο κινηματογράφος;*», και του απαντάει στα αγγλικά: «*Μια*

ταινία είναι σαν πεδίο μάχης. Είναι αγάπη, μίσος, δράση, βία, θάνατος. Με μια λέξη: συναίσθημα».[\[i\]](#)

Στο «Αρσενικό θηλυκό» (**Masculin féminin**), στα μέσα της δεκαετίας του 1960, ο Γκοντάρ αποκαλεί τη νέα γενιά «**τα παιδιά του Μαρξ και της Κόκα Κόλα**».[\[ii\]](#)

Αυτή η φράση συνοψίζει την οπτική του για την εποχή, την οποία μετέφερε στις ταινίες του. Η Γαλλική Δημοκρατία του στρατηγού ντε Γκολ, μεταβαλλόταν ραγδαία σε μια προηγμένη καπιταλιστική κοινωνία βασισμένη στη μαζική παραγωγή και κατανάλωση.

Οι ταινίες του στη δεκαετία 1960 είναι μια πολυεπίπεδη απάντηση σε αυτές τις αλλαγές. Βρίθουν από κριτική στον καταναλωτισμό και τη διαφήμιση. Σε αυτές μπορούμε να δούμε έναν προπομπό της εξέγερσης φοιτητών και εργατών του Μάη του '68, στην οποία ο ίδιος συμμετείχε ενεργά.

Η καπιταλιστική βιαιότητα δίνει το «παρών» στο έργο του. Ο Godard άρχισε να γυρίζει ταινίες στο αποκορύφωμα του βάνουσου πολέμου του γαλλικού ιμπεριαλισμού στην Αλγερία, μιας από τις πιο μαύρες σελίδες της γαλλικής ιστορίας. Στο «Ο τρελός Πιερό» αναφέρεται σε έναν άλλο ιμπεριαλιστικό πόλεμο, αυτή τη φορά στο **Βιετνάμ**. Σε μια εξαιρετική σκηνή-κριτική στον (αμερικάνικο) ιμπεριαλισμό, ο Πιερό (Ζαν-Πολ Μπελμοντό) και η Μαριάν (Άννα Καρίνα), ενώ έχουν μείνει άφραγκοι, διασκεδάζουν τους Αμερικανούς στρατιώτες σε μια παρωδία των βομβαρδισμών ναπάλμ χρησιμοποιώντας... λίγα σπίρτα.[\[iii\]](#)

«Να ξαναανακαλύψεις πώς να κάνεις τα πράγματα απλά»

Ο **Raoul Coutard**, με τον οποίο συνεργάστηκαν, είπε: «Δεν θα έλεγε ποτέ στον κάμεραμαν: «θα χειριστείς τη φωτογραφία έτσι, έτσι, υπό αυτή τη γωνία, κόντρα στο φως κ.λπ.». Ουσιαστικά

έλεγε: «**Θέλω μόνο ένα πράγμα από σένα. Να ξαναανακαλύψεις πώς να κάνεις τα πράγματα απλά**». [iv] Κάτι άλλο που τόνισε ήταν ότι «οι ταινίες του αφορούσαν τον θάνατο και την αδυναμία της αγάπης». Στο «Ο τρελός Πιερό», για παράδειγμα, ξεδιπλώνεται η τραγική σχέση του Pierrot και της Marianne σε ένα μεσογειακό τοπίο, με έναν εξαιρετικό συνδυασμό λόγου και εικόνας. Δεν είναι τυχαίο ότι αυτή την περίοδο διαλυόταν ο γάμος του με την **Άννα Καρίνα**, που πρωταγωνίστησε στις περισσότερες από τις πρώτες ταινίες του – μία από τις χαρακτηριστικότερες μορφές στην ιστορία του κινηματογράφου.

Πολλοί κριτικοί, σωστότατα, τόνισαν την επιρροή που άσκησε πάνω του ο μαρξιστής θεατρικός συγγραφέας και ποιητής **Μπέρτολτ Μπρεχτ**. Έκανε διάλογο με το κοινό του και αρνιόταν να κρύψει τον φανταστικό του χαρακτήρα: «Ο Γκοντάρ κατέβαλλε ελάχιστες προσπάθειες να προσποιηθεί ότι η υποκριτική στον κινηματογράφο ήταν οτιδήποτε άλλο από υποκριτική». Σε μια πολύ χαρακτηριστική στιγμή, [v] η Μαριάν ρωτάει τον Πιερό ενώ αυτός είχε μιλήσει προς στην κάμερα: «Σε ποιον μιλάς;» «Στο κοινό», απαντά, και εκείνη γυρίζει στην κάμερα σαν να λέει, «Α, αυτοί».

Μάης του '68: αλληλεγγύη στους εξεγερμένους

Πριν από τον Μάη του '68 ο Godard ήταν ενεργός πολιτικά. Έχοντας γυρίσει το 1967 μια ταινία για τον μαοϊσμό που άγγιξε τους Γάλλους φοιτητές, το «**La Chinoise**» («Η Κινέζα»), έγινε και ο ίδιος μαοϊκός. Δεδομένου ότι η ταινία γυρίστηκε τον Μάρτιο του 1967 -ένα χρόνο πριν την εξέγερση στη Γαλλία-, είναι μια διορατική εκτίμηση της μετέπειτα εκτίναξης της επιρροής της Νέας Αριστεράς.

Το 1968 ο Γκοντάρ και ο Τριφό ηγήθηκαν των διαδηλώσεων που σταμάτησαν το φεστιβάλ των Καννών. Το Σάββατο 18 Μαΐου, ενώ το φεστιβάλ διένυε τη δεύτερη εβδομάδα του, κλήθηκε μια

συνέντευξη Τύπου για τις 10 π.μ. Μια ηλιόλουστη μέρα που όλα τα διεθνή μέσα ενημέρωσης στριμώχθηκαν σε μια μικρή αίθουσα προβολών, βλέποντας το φεστιβάλ να διαλύεται εν μέσω της φοιτητικής και εργατικής εξέγερσης.

«Η Γαλλία βρίσκεται σε κατάσταση πολιορκίας, μετά από τις πρόσφατες φοιτητικές διαδηλώσεις που είχαν κλιμακωθεί σε πανεθνικές απεργίες και εξεγέρσεις. Το ραδιόφωνο ανακοινώνει ώρα με την ώρα τα εργοστάσια που είναι κατειλημμένα ή κλειστά. Τα τρένα έχουν σταματήσει και αμέσως μετά θα είναι το μετρό και τα λεωφορεία. Επομένως, το να ανακοινώνουμε ότι το φεστιβάλ των Καννών συνεχίζεται, είναι απλώς γελοίο», είπε ο Τριφό.

Ο Γκοντάρ τα είπε πιο ωμά: «Μιλάμε για αλληλεγγύη με τους φοιτητές και τους εργαζόμενους, κι εσείς μιλάτε για κουκλίστικα και κοντινά πλάνα. Είστε μαλάκες»...

...και μετά το '68

Εκτός από τις ταινίες που έκανε, έδινε συχνά συνεντεύξεις, στις οποίες εξέθετε αισθητικές και πολιτικές θέσεις, όχι πάντα ικανοποιητικά. Ωστόσο, τουλάχιστον οι ταινίες που γύρισε από το 1967-68 ως το 1972, είναι από μόνες τους «δοκίμια» για πολιτικά ζητήματα και παράλληλα δείχνουν την εξέλιξη της ριζοσπαστικής αισθητικής του. Παρέχουν τις πληρέστερες δηλώσεις των πολιτικών θέσεών του σε σύγκριση οποιαδήποτε συνέντευξη, δίνοντας αυτές τις πληροφορίες με πνευματώδη, μη γραμμικό και αποστασιοποιημένο τρόπο.

Τα τελευταία του χρόνια έκανε μια απίθανη επιστροφή, με ταινίες όπως το «**Film Socialisme**» (2010) και το «**Adieu au langage**» («Αποχαιρετισμός στη γλώσσα», 2014) καθώς πειραματιζόταν μέχρι τέλους, πλέον με την ψηφιακή τεχνολογία.

Όλη ζωή του Γκοντάρ ήταν συνδεδεμένη με τον κινηματογράφο και την πολιτική. Για το σύνολο της συνεισφοράς του στο παγκόσμιο σινεμά και στην τέχνη εν γένει, θεωρώ ότι πρέπει να πούμε αυτό που είπε ο ίδιος για τον Όρσον Ουέλς: «**Όλοι μας θα του χρωστάμε πάντα τα πάντα**».

[\[i\]](https://youtu.be/ZPXV_Tm6iIw) https://youtu.be/ZPXV_Tm6iIw

[\[ii\]](https://youtu.be/WdzGcpI8Pe8) <https://youtu.be/WdzGcpI8Pe8>

[\[iii\]](https://youtu.be/l3Wbt_S7HBM) https://youtu.be/l3Wbt_S7HBM

[\[iv\]](https://www2.bfi.org.uk/news-opinion/sight-sound-magazine/features/raoul-coutard-shooting-film-jean-luc-godard)

<https://www2.bfi.org.uk/news-opinion/sight-sound-magazine/features/raoul-coutard-shooting-film-jean-luc-godard>

[\[v\]](https://youtu.be/9roYGIWyHsE) <https://youtu.be/9roYGIWyHsE>